

УДК 340.134:342.84

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПАРТІЙНИХ СПИСКІВ

Пасечник О.С.

Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, Сімферополь, Україна

Статтю присвячено дослідженню процесу формування партійних списків. Проаналізовано сучасний системи виборів в Україні. Досліджено особливості процесу формування партійних списків зарубіжних країн. З'ясовані недоліки процесу формування партійних списків в Україні.

Ключові слова: виборча система, виборчий процес, партійний список.

Актуальність, теми дослідження обумовлена тим, що з моменту проголошення незалежної правової української держави забезпечення виборчого процесу в країні є основним елементом становлення демократії. Згідно з чинним законодавством України одним з основних етапів виборчого процесу є етап висування кандидатів у депутати. У пропорційній системі виборів висування кандидатів у депутати здійснюється згідно з партійними списками. Дотримання демократичних стандартів внутрішньопартійної демократії в ході процесу формування партійних списків є невід'ємним елементом правової держави.

Дослідженню різних аспектів виборчих процесів присвячені роботи російських дослідників, зокрема Г.Атаманчука, К.Гаджиєва, А.Ковлера, Д.Левчика, В.Маклакова, А.Максимова, І.Патрушева, С.Устименка, Н.Федоркіна та інших. Серед українських вчених які досліджували питання удосконалення виборчої системи слід відмітити таких як В.Авер'янов, В.Бабкін, В.Журавський, В.Погорілко, М.Рибачук, В.Тодика, В.Цветков, І. Шкурат, В.Шаповал, Ю.Шемшученко та інші.

Але проблемні моменти правового аспекту формування партійних списків залишаються і понині. Таким чином, проблематика даного питання зводиться до недосконалості процесу формування партійних списків та необхідності його дослідження як для розвитку науки, так і законодавства в цілому.

Мета дослідження полягає в аналізі виборчої системи за партійними списками яка склалася в багатьох країнах, а також в Україні.

Досягнення зазначеної мети забезпечується через вирішення таких завдань:

- проаналізувати законодавче забезпечення виборчої системи в Україні;
- ✓ дати характеристику інституту правового регулювання виборчої системи за партійними списками в Україні та в світі;
- ✓ з'ясувати недоліки процесу формування партійних списків.

Виборча система за партійними списками, що склалася в багатьох країнах в першій половині ХХ століття, передбачала поділ території країни на кілька багатомандатних округів і розподіл мандатів пропорційно числу голосів, отриманих парті-

ями в цих округах. В Україні відразу після проголошення незалежності, завдяки референдуму 1991 року, була утворена парламентська комісія з підготовки нової конституції. З прийняттям нової демократичної Конституції 28 червня 1996 року була заснована мультіпартійна політична система (плюралізм) і задекларовані основні права і свободи громадян України, а також національних меншин країни.

Згідно зі статтею 75 Конституції України єдиним органом законодавчої влади в Україні є Верховна Рада України - однопалатний парламент, що складається з 450 місць [1]. Комплектування депутатів згідно з законодавством проводиться за змішаною, або паралельною виборчою системою, тому що пропорційна і мажоритарна система не перетинаються, ці дві паралельні системи існують окремо. Це означає, що половина депутатів (225 осіб) будуть обиратися за партійними списками, а інша половина - в мажоритарних округах терміном на 5 років. Наприклад, прийшовши 28 жовтня 2012, на виборчі дільниці, щоб проголосувати на виборах до Верховної Ради України, виборці отримували два бюлетені, віддрукованих тільки українською мовою: один - для голосування по загальнодержавному округу, а другий - по одномандатному. Це пов'язано з тим, що вибори пройдуть за змішаною системою - 225 депутатів будуть обрані за партійними списками, запропонованими 21 партією, і ще 225 депутатів - в одномандатних округах.

Таким чином, відповідно до Закону України «Про вибори народних депутатів України» вибори до Верховної Ради України здійснюються за змішаною (пропорційно-мажоритарною) системою [2]. Змішана система виборів в Україні характеризується рядом недоліків. Так, наприклад, основними проблемами даної системи виборів, які відбулися в 2006 і 2007 роках було те, що при формуванні партійних списків досить часто порушувалися демократичні стандарти внутріпартійної демократії, а мажоритарна складова, часто була корупційногенною [3].

Однак на наш погляд, слід зазначити, що неправильно говорити про те, яка виборча система краща або гірша, яка система більш демократична. Потрібно звернути увагу на умови, в яких ці системи існують. Партійна система у нас не працює. Ми вже побачили непрацездатний парламент, сформований за партійними списками, який був розпущений у 2006 році, або парламент, у якому можна було накрити місця однієї з фракцій державним прапором і піти. Мажоритарна система також має свої плюси і мінуси. При мажоритарній системі ми хоча б бачимо обличчя потенційного депутата, а не список партії, який потім перетасовував. Тим не менше, навіть саму ідеальну систему виборів можна перетворити в недемократичну. Але вина в цьому не система, а ми з вами, адже як кажуть, кожен народ має ту владу, яку він заслуговує ...

Повертаючись до теми нашого дослідження, слід зазначити, що основною правовою складовою пропорційної виборчої системи, є процес формування партійних списків.

Згідно теорії партійний список на виборах до представницьких органів влади, які проводяться за пропорційною системою - це список кандидатів від однієї партії чи іншого виборчого об'єднання [4, с.226.]. Правила формування і висунення списку визначаються законодавством держави, статутами виборчих об'єднань і іншими чинниками. Порядок розташування кандидатів у списку визначає і розподіл між ними вигранів партією місць у представницькому органі [4, с.226].

За підсумками виборів місця між кандидатами розподіляються пропорційно поданим голосам згідно порядковим номерам у партійному списку. В залежності від методу визначення даного порядку виділяється кілька типів списків. Основних типів два. Закритий список - найбільш поширена форма, при якій виборець голосує за один із запропонованих списків цілком у тому вигляді, в якому він представлений. Кожна з що у виборах партій розпорядженні своїх кандидатів у партійному списку в порядку переваги [4, с.227].

Проте в деяких країнах голосуючий може певною мірою вплинути на розподіл місць всередині обраного списку. Список, всередині якого виборець також може вибрати одного або декількох переважних кандидатів, називається відкритим [5, с.325]. Для визначення кількості місць, отриманих партією, сума голосів за всіх її кандидатів складається, а порядковий номер кожного окремого кандидата визначається уподобаннями виборців. Конкретна реалізація даного принципу різниться від країни до країни і залежить від прийнятого методу голосування. Виборцю може бути надано право вибрати весь список або окремого кандидата з нього (Бельгія, Данія), кількох кандидатів з одного списку (Італія) і навіть кандидатів з різних списків. У Люксембурзі та Швейцарії за відкритими списками можливо кумулятивне голосування [5, с.440].

В якості окремого різновиду може бути виділений регіональний список. По суті це закритий список, на склад якого виборець вплинути не може, однак позиції кандидатів, як і у відкритому списку, визначаються за підсумками голосування. Кожен з кандидатів, висунутих партією, закріплюється за певною територією - округом чи регіоном. Число місць пропорційно розподіляються між партіями, а мандати отримують найбільш успішні кандидати від кожної партії, що отримала свою квоту. Вибори з використанням цієї моделі списку часто призводять до курйозу: успішний кандидат може не отримати місце, якщо його однопартіці виступлять краще, однак програв йому прямий суперник займає місце, опинившись серед кращих у своїй партії.

Гібридний варіант являє собою прийнята в ряді країн Латинської Америки модель, в якій партіям надається право виставити від свого імені кілька закритих списків, результати яких підсумовуються при розподілі місць між партіями, але враховуються окремо при визначенні кандидатів, їх займають [5, с.585]. Тобто, як і у відкритому списку, виборець може прямо висловити свої уподобання. За такою системою могли проходити вибори і на індивідуальні пости (вибори мера, губернатора), що служило приводом для її критики. Правила формування і висунення списків кандидатів можуть суттєво відрізнятись в різних країнах. Загальні принципи в тій чи іншій мірі визначаються законодавством і можуть бути пов'язані з встановленою для даних виборів виборчою системою. Закон також може вимагати певних внутрішньопартійних процедур для визначення імен кандидатів. В рамках законодавства ці процедури можуть регламентуватися статутом і іншими партійними документами.

Наприклад, в Україні відповідно до Закону України «Про вибори народних депутатів України» висунення кандидатів у депутати партіями розпочинається за 90 і закінчується за 79 днів до дня голосування [6]. Партії затверджують список своїх кандидатів у депутати в багатомандатному окрузі та висувають кандидатів по ма-

жоритарних округах на з'їздах. Більш конкретних процедур при цьому не визначено, і в цих межах партії вільні самі визначати склад і порядок кандидатів у списку.

У встановлених нормативними документами межах на формування партійного списку впливають різноманітні чинники. Так, враховується популярність кандидата серед населення. Відомий діяч, який користується довірою виборців, може принести партії додаткові голоси і дозволити зайняти депутатські місця ще декільком представникам своєї партії. З тією ж метою можуть використовуватися «паровози» - авторитетні особистості, часто не пов'язані з політикою, які після обрання передають свій мандат іншим, менш відомим, кандидатам зі списку [6].

Однак найбільший вплив на партійні списки роблять безпосередньо внутрішньопартійні процеси, часто приховані від сторонніх спостерігачів. Нерідко складання списку супроводжується апаратної боротьбою. Значний вплив роблять політичні та фінансові зв'язки кандидатів, їх вага не стільки серед електорату, скільки серед еліти. Кандидати можуть бути пов'язані з тим чи іншим лобі, відзначаються і випадки прямої купівлі місць у партійних списках. Оскільки вирішальна роль при формуванні закритих списків належить керівництву партії, важливим є фактор близькості потенційного кандидата до партійної верхівці. Одним з визначальних факторів для списків виборчих блоків і коаліцій з декількох партій є домовленості між організаціями-учасниками блоку про представленості в списку членів кожної з них. Розбіжності з цього питання можуть послужити розпаду коаліції.

З вище сказаного, ми можемо зробити наступний висновок. Для впорядкування партійної системи в українських умовах, необхідно перейти від змішаної виборчої системи до повністю пропорційної, з формуванням відкритих партійних списків, що в свою чергу більш дисциплінує партійний актив і олігархів, позбавляючи їх можливості створювати штучні, внутріпарламентської конструкції з партійних членів і незалежних мажаритарщиків. На наш погляд саме пропорційна система виборів, з відкритими списками стимулює багатопартійність. Але з іншого боку, виникає питання, про доцільність реформування нинішньої виборчої системи України. Відповідь на це питання ми отримаємо, після оцінки та підведення підсумків виборів у Верховну Раду України (2012р).

Список літератури

1. Конституція України// Відомості Верховної Ради України. – 1996. – N 30. – Ст. 141.
2. Закон України «Про вибори народних депутатів України» Верховна Рада України; Закон від 17.11.2011 № 4061-VI/// [електронний ресурс]. Режим доступа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>
3. Айвазовская Ольга/ Смешанная избирательная система дискредитировала себя 10 лет назад// Айвазовская Ольга// [електронний ресурс]. Режим доступа: http://gazeta.ua/ru/articles/politics/_smeshannaya-izbiratel'naya-sistema-diskreditirovala-sebya-10-let-nazad/463230
4. Энциклопедический словарь / Под общ. ред. проф. В. И. Червонюка. — М.: Юридическая литература, 2002. — 432 с.
5. Конституционное право зарубежных стран: учебник/ Баглая М.В., Лейбо Ю.И., Энтина Л.М. - М.: Норма, 2004. — 832 с.
6. Про вибори народних депутатів України Верховна Рада України; Закон від 17.11.2011 № 4061-VI// [електронний ресурс]. Режим доступа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>
7. Богдан Степовой. В бой идут паровозы/Богдан Степовой//Известия.- 2005. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://izvestia.ru/news/305761>

Пасечник О.С. Правовой анализ процесса формирования партийных списков / Пасечник О.С. // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. – 2012 – Т. 25 (64), № 2. – С. 345-349.

Статья посвящена исследованию процесса формирования партийных списков. Проанализировано современная системы выборов в Украине. Исследованы особенности процесса формирования партийных списков зарубежных стран. Выявлены недостатки процесса формирования партийных списков в Украине.

Ключевые слова: система выборов, избирательный процесс, партийный список.

Pasechnik O.S. Legal analysis of the formation the party lists / Pasechnik O.S. // Scientific Notes of Taurida National V.I. Vernadsky University. – Juridical sciences. – 2012. T. 25 (64) №2. – P. 345-349.

The article deals with the process of formation of party lists. Analyzes the current electoral system in Ukraine. The features of the formation of the party lists of foreign countries. Clarified weaknesses of the process of formation the party lists in Ukraine.

Keywords: electoral system, the electoral process, the party list.